

2011-2013

Fakta om
Dalarnas län

Det finns många sätt att beskriva ett län. På dessa sidor finns fakta och statistik om geografi, befolkning, utbildning, arbete, näringsliv, kommunikationer och mycket annat om Dalarna. Vi har försökt att visa länets utveckling och hur länet ser ut i förhållande till övriga Sverige.

Faktasamlingen har tagits fram gemensamt av Länsstyrelsen Dalarna, Region Dalarna, Landstinget Dalarna, Högskolan Dalarna och Arbetsförmedlingen. 2011 års upplaga är den åttonde i ordningen. Den finns också i en nätversion på www.dalarna.se. Mycket statistik finns även på www.regiondalarna.se/dalafakta

Vår förhoppning är att Fakta om Dalarnas län ska ge en god bild av Dalarna idag och väcka nyfikenhet om vårt län.

Maria Norrfalk, landshövding

Leif Nilsson, ordförande Region Dalarna

Ingalill Persson, landstingsråd

Marita Hilliges, rektor, Högskolan Dalarna

Falun i november 2011

INNEHÅLL

Karta	3	Regional utveckling	38-39
Allmänt	4	Besöksnäringen	40-41
Befolkning	5-13	Infrastruktur	42-43
Arbete/Näringsliv	14-19	Bostäder	44-45
Arbetsmarknad	20-23	Ekonomi	46-48
Klimat	24	Utbildning	49-51
Jakt/Fiske	25	Folkhälsa	52-57
Natur	26-27	Brottsstatistik	58
Jord/Skog	28-29	Politik	59-62
Miljö/Energi	30-31	Webbplats	63
Dalarnas kommuner	32	Organisationer	64-65
Dalarna i bild	33-36	Avståndstabell	66
Jämställdhet	37	Tel nr och webbadresser	67

Bild på första sidan, vy över Siljan. Foto: Lasse Arvidsson.

Produktion, Norkay - www.norkay.se. Tryck, Intellecta AB.

Fotografer: Krister Lindholm, Lars Arvidsson, Martin Litens, Peace & Love, Per Eriksson, Ulf Palm

Avstånd till Dalarna: Stockholm ca 230 km, Göteborg ca 470 km, Malmö ca 700 km, Sundsvall ca 300 km och Umeå ca 560 km.

VISSTE DU ATT...

... Njupesjär i Fulufjällets nationalpark är Sveriges högsta vattenfall med en fallhöjd på 97m.

... världens äldsta aktiebolag anses ha sin grund vid Kopparberget i Falun. Ett bytesbrev från 1288 ses som den äldsta dokumenterade aktien.

... välkända Falu rödfärg görs av ett pigment från den gamla koppargruvan som blandas med linolja till en lättskött och miljövänlig färg.

... Peace & Love i Borlänge, som startade 1999, är nu Sveriges största musikfestival med 50 000 besökare 2011.

... några av världens äldsta levande träd har hittats på Fulufjället i norra Dalarna, det är granar varav den äldsta är ca 9 550 år.

... Sälen är Sveriges största skidområde och det fjärde största besöksmålet i Sverige 2010.

... sjön Siljan bildades vid ett meteoritnedslag för 360 miljoner år sedan.

... Dalarna har fyra vänlän: Hedmark i Norge, Viljandi i Estland, Pskov i Ryssland och Chengdu i Kina.

Länets och landskapets vapen är ett av de äldsta i landet. Det tillkom redan på 1520-talet, under Gustav Vasas första årtionde som kung.

DALARNA I KORTHET

Landskapet Dalarna och länet Dalarna sammanfaller med några undantag, bland annat tillhör Hamra församling i Orsa finnmark Gävleborgs län.

Landskapets areal: 31 351 km² (totalt inkl vattenaeral)

Länets areal: 30 398 km² (totalt inkl vattenareal)

Högsta punkt: Storvätteshågra | 204 meter över havet

Lägst punkt: Där Dalälven rinner ut ur länet åt sydost, 55 meter över havet

Största sjöarna: Siljan 280 km², Runn 62,5 km², Amungen 62,9 km² (varav en del i Gävleborgs län), Orsasjön 59 km², Väsman 39 km²

Djupaste sjön: Siljan, i djuprännan lodad till 124 m

Längsta vattendraget: Dalälven 520 km

Antal kommuner: 15

Residensstad: Falun

Dalarna tillhör Västerås stift

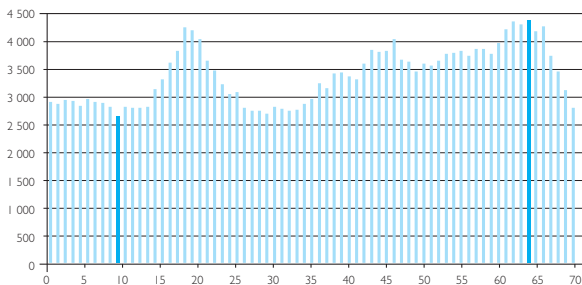
FOLKMÄNGD 2010

	Totalt	Andel (%) 25-54 år	Antal kvinnor per 100 män 20-54 år	Medellåder		Medellåder Kvinnor	Genomsnitt 2006-08		inv per km ²
				Män	Kvinnor		födelse- netto/år	flytt- netto/år	
Avesta	21 583	35,7	92,9	43,7	45,9	-79	-22	35	
Borlänge	49 251	37,5	92,7	39,8	41,8	123	375	84	
Falun	56 044	36,8	97,6	40,4	42,7	74	201	27	
Gagnef	10 097	34,8	95,7	41,6	43,6	-5	1	13	
Hedemora	15 164	35,0	93,0	43,1	45,1	-57	12	18	
Leksand	15 289	33,1	99,0	43,7	46,2	-44	28	12	
Ludvika	25 810	35,0	92,1	43,1	46,1	-92	220	17	
Malung-Sälen	10 356	35,8	90,6	43,2	45,7	-44	20	3	
Mora	20 153	34,5	98,3	43,3	45,1	-36	39	7	
Orsa	6 922	33,2	96,9	43,1	46,0	-29	-28	4	
Rättvik	10 811	30,5	95,3	46,2	48,4	-82	58	6	
Smedjebacken	10 715	34,4	92,4	44,4	46,3	-34	34	11	
Säter	10 840	35,6	93,1	42,8	44,3	-5	-49	19	
Vansbro	6 805	33,9	89,7	43,7	46,0	-42	-9	4	
Älvdalen	7 207	34,5	90,0	44,1	45,6	-59	7	1	
DALARNA	277 047	35,5	94,5	42,2	44,4	-411	887	10	
SVERIGE	9 415 570	39,1	1 03,9	40,0	42,1				

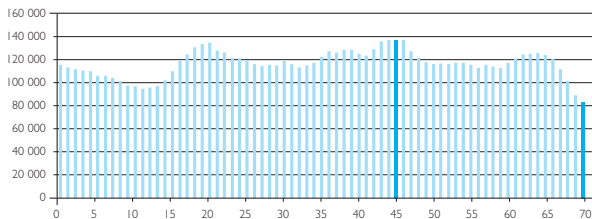
Dalarnas andel: **2,9 %**

ÅLDERSSTRUKTUR 2010

Folkmängd 0-70 år, Dalarnas län december 2010

Folkmängd 0-70 år, Sverige december 2010

Befolkningens åldersstruktur i Dalarna skiljer sig från den i Sverige.

December 2010 fanns två stora åldersgrupper i Dalarna, 17-21 år och 61-64 år:

I Sverige som helhet är dessa åldersgrupper också stora men den allra största åldersgruppen är mellan 43 och 46 år:

Mellan 0 och 70 år är den största enskilda årsgruppen i Dalarna 64 år; medan 9-åringar är den minsta. I Sverige däremot är 45-åringar den största gruppen och 70-åringar den minsta.

Medelåldern har höjts överlag på senare år; men i Borlänge, Ludvika och Smedjebacken har befolkningen föryngrats.

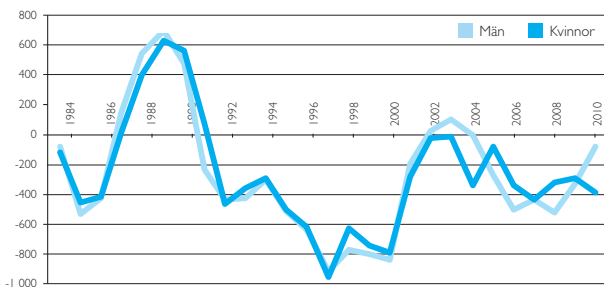
RIKTAD FLYTTNING PER ÅR 2008-2010

(strömstorlek: minst 10 flyttare mellan länets kommuner och minst 25 gentemot kommun över länsgränsen)

Viktigaste inflyttningen
från kommuner utanför länet

TILL	FRÅN										Viktigaste inflyttningen från kommuner utanför länet									
	AVE	BOR	FAL	GAG	HED	LEK	LUD	MAL	MOR	ORS	RÄT	SME	SÄT	VAN	ÄLV	GÄV	GÖT	STO	UPP	ÖRE
Avesta	26	27	73								11						55	27		
Borlänge	38	267	167	48	60	69	17	29	10	20	25	193	22	10		39	40	92	47	34
Falun	39	280	42	63	77	53	22	56	18	66	13	67	20	17		59	92	168	101	42
Gagnef	140	45	33	10							10	10	11							
Hedemora	70	50	47	12							83						40			
Leksand	46	73	54	13					31							26	54	32		
Ludvika	78	38					10			218	14					34	44		27	
Malung-Sälen	17						14				17						31			
Mora	20	34	12	15	15	15	102	28			44					45	28			
Orsa	15	10	89	10																
Rättvik	18	51	40	23													50			
Smedjebacken	17	14	184																	
Säter	177	55	75	11																
Vansbro	17	14	11	13																
Älvdalen	14						34													
Till de vanligaste kommunerna utanför länet																				
Gävle	44	75	27																	
Göteborg	66	101	33																	
Stockholm	62	141	224	27	46	49	53	56	27	38										
Uppsala	48	91	132	37	39	44														
Västerås	41	40	51	37																

INRIKES NETTOFLYTT TILL DALARNA

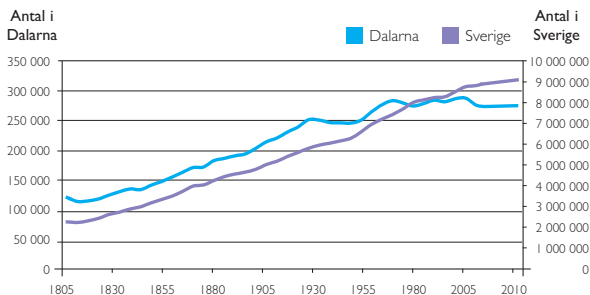
FLYTTNETTO FÖR DALARNA GEMT MOT ANDRA LÄN (DE VIKTIGASTE) OCH UTLANDET

Årsgenomsnitt (minus innebär fler utflyttare än inflyttare)

	1998-2005	2006-2010
Utlandet	442	1463
Norrbotten	39	52
Västerbotten	6	37
Stockholm	30	-96
Skåne	-90	-100
Östergötland	-56	-107
Västra Götaland	-204	-141
Uppsala	-90	-159
Totalt	-264	737

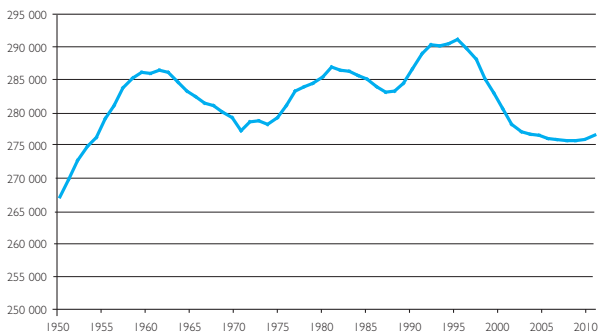
Invandringen har ökat dramatiskt mellan perioderna.

BEFOLKNINGSUTVECKLINGEN I DALARNA 1805-2010

BEFOLKNINGSUTVECKLINGEN I DALARNA FRÅN 1950

(obs bruten y-axel)

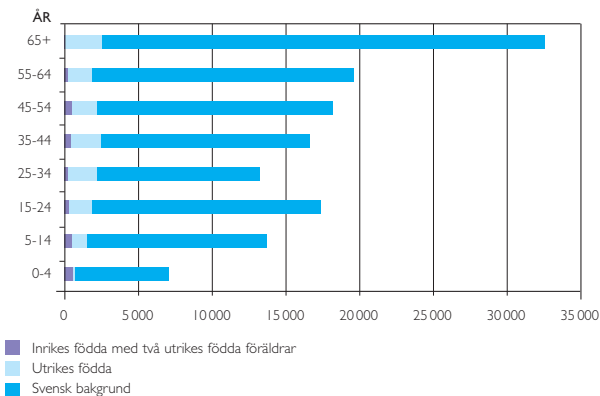
Antalet invånare har skiftat under de senaste decennierna, beroende på födelsetal och flyttrörelser. Den senaste puckeln under 90-talets början berodde på en kombination av babyboom, sysselsättningstoppen 1990 och kraftiga flyktingströmmar. Toppvärdet 291 203 invånare nåddes 1994.

ANTAL UTRIKESFÖDDA 2010

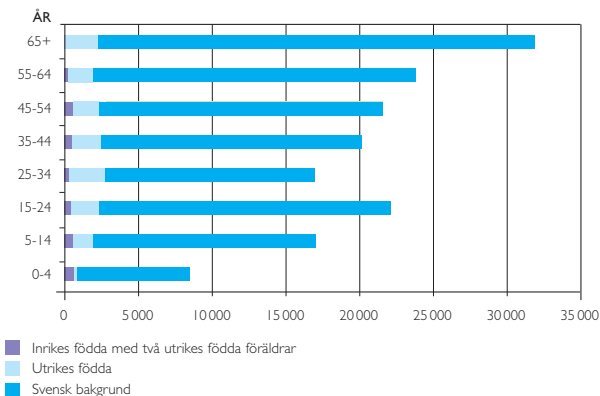
Gäller de 10 vanligaste nationerna på länsnivå

	Skilnad sedan 2006										Totalt	Därv nord		Skilnad sedan 2006		Utr nordiskt födda i % av total bef		Utom-nordiskt födda i % av total bef
	Finl	Somal	Irak	Norge	Tyskd	Thai	Turk	Polen	fd Jug	Iran		Därv nord	Skilnad sedan 2006	Utr nordiskt födda i % av total bef	Utom-nordiskt födda i % av total bef			
Avesta	877	44	254	62	70	81	90	33			2 203	1 232	223	10,2	5,7			
Borlänge	1 097	1 404	580	1 30	252	452			121	190	6 590	5 221	1 792	13,4	10,6			
Falun	616	239	316	229	196	171	112	128	342	194	4 473	3 513	696	8,0	6,3			
Gagnef	201		12	39	29	32		12			572	319	88	5,7	3,2			
Hedemora	526	24	53	68	46	39		33	29		1 314	693	117	8,7	4,6			
Leksand	152		66	73	65	44		27	40		893	633	168	5,8	4,1			
Ludvika	730	331	215	146	107	88		69			2 933	1 990	802	11,4	7,7			
Malung-Sälén	94	53		188	42	54		35		18	830	520	145	8,0	5,0			
Mora	149		39	103	133	86	91	85	31		1 139	857	264	5,7	4,3			
Orsa	60	74	25	47	65	22		14			511	397	117	7,4	5,7			
Rättvik	98			49	45	25	15	27	15		513	352	58	4,7	3,3			
Smedjebacken	451	75	50	57	35	44			14		989	465	177	9,2	4,3			
Säter	152	47		43	23	35		15			581	378	74	5,4	3,5			
Vansbro	55		42	27	13	24		21			319	212	34	4,7	3,1			
Åivedalen	40		107	55	37	19		12			391	238	90	5,4	3,3			
DALARNA	5 298	2 307	1 642	1 383	1 026	1 023	953	636	546	530	24 251	17 020	4 845	8,8	6,1			
Skilnad sedan 2006	-429	1 676	852	-37	204	396	96	136	-165	30	4 354	4 845		1,6	1,7			

KVINNOR I DALARNA 2010 EFTER ÅLDER OCH BAKGRUND

MÄN I DALARNA 2010 EFTER ÅLDER OCH BAKGRUND

AREAL OCH INVÅNARE PER KVADRATKILOMETER 2010

Kommun	Landareal km ²	Inv/km ²
Avesta	616	35,1
Borlänge	587	83,9
Falun	2 053	27,3
Gagnef	769	13,1
Hedemora	840	18,1
Leksand	1 225	12,5
Ludvika	1 499	17,2
Malung-Sälen	4 106	2,5
Mora	2 828	7,1
Orsa	1 742	4,0
Rättvik	1 932	5,6
Smedjebacken	953	11,2
Säter	574	18,9
Vansbro	1 549	4,4
Älvdalen	6 917	1,0
Dalarna	28 189	9,8

I siffrorna ingår enbart landareal, inte sjöar och vattendrag.

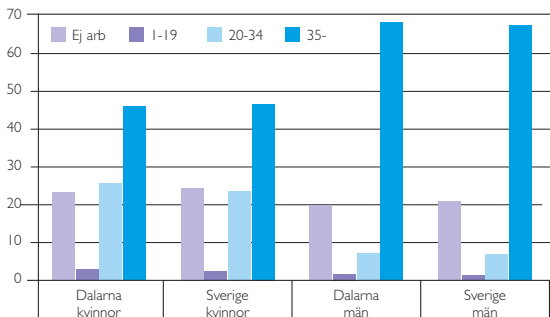
FRÅN BEFOLKNINGSENKÄTEN 2008

I slutet av 2008 skickade Region Dalarna ut en enkät till ett urval av invånare 18-80 år för att fånga in fakta som saknas i officiell statistik och åsikter om förhållanden i länet. Ungefär hälften svarade – cirka 3 000.

- Över 90% trivs i sitt bostadsområde (som i tidigare undersökningar).
- 70% är i stort sett nöjda med sin kommun och 65% med Dalarna.
- Över 80% säger sig ha bra hälsa, socialt liv och livskvalitet.
- Nästan hälften tycker inte att de kan påverka vardagspolitiken, det gäller speciellt låginkomsttagare.
- Skattepengarna vill man helst lägga på vård och omsorg.
- Minst nöjda är de svarande med arbetsmarknaden och vägstandarden.
- De allra flesta inflyttarna 2003-2008 kom huvudsakligen av sociala skäl eller för att få bättre livskvalitet.
- Drygt en fjärdedel går eller cyklar till arbetet eller studieplatsen, men hälften åker ensam i bil.
- 90% har högst 45 minuter till arbete eller studier (samma andel som i tidigare undersökningar).
- Det är betydligt viktigare att bo nära vatten och strövområden än kultur- och nöjesutbud.
- Kvinnor 25-34 år ser mer positivt på framtiden än andra grupper.
- 65% av de svarande trodde att man kommer att bo kvar i samma närområde år 2013.

GRADER AV FÖRVÄRVSARBETE (%) 2009 FÖR 25-64-ÅRINGAR

(Siffrorna står för antalet veckotimmar)

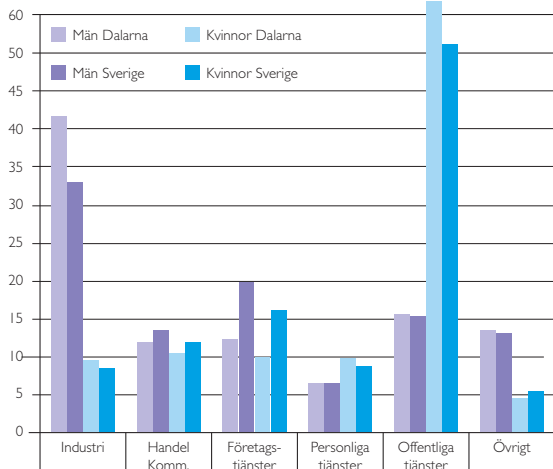

Även de som är frånvarande p.g.a. sjukdom eller temporär ledighet ingår bland förvärvsarbetande. I "ej arb" dominerar personer med sjukersättning bland män och arbetande i egna hemmet bland kvinnor. Den könssegregerade arbetsmarknaden i landet och länet är fortfarande påtaglig, med hälften av kvinnorna i dessa åldrar utan försörjningsbart heltidsarbete. Dalarna har tillhört länen med den högsta andelen deltider, men skillnaden gentemot riksgenomsnittet har krympt rejält på senare år.

	Totalt minst 1 veckotimme		Heltidsarbete minst 35 veckotimmar	
	kvinnor	män	kvinnor	män
Avesta	73,6	78,4	47,2	70,3
Borlänge	71,3	74,1	45,5	65,7
Falun	76,7	77,9	48,1	68,1
Gagnef	77,5	81,8	43,8	72,3
Hedemora	72,8	77,7	44,2	68,5
Leksand	77,0	81,6	46,0	70,7
Ludvika	71,7	78,1	45,8	70,3
Malung-Sälen	75,9	76,9	44,5	66,1
Mora	76,6	80,1	46,8	70,0
Orsa	71,7	74,6	40,6	63,7
Rättvik	75,0	80,4	41,7	69,0
Smedjebacken	71,3	79,0	43,9	71,0
Säter	78,3	81,0	48,4	71,1
Vansbro	74,7	76,6	40,4	66,1
Älvdalen	76,0	76,7	42,6	65,7
DALARNA	74,4	77,8	45,8	68,4
SVERIGE	73,1	76,2	46,5	66,9

I kommunerna med sjukhus ligger kvinnornas värden högre än i de kommuner där omsorgerna med mer deltider dominerar den kvinnliga sysselsättningen. Männerna har lägst värden i de norra och västra glesbygdsdominerade kommunerna.

FÖRVÄRVSARBETANDE EFTER GRUPPER AV NÄRINGAR 2009 (%)

I de personliga tjänsterna finns det mesta av sysselsättningen i den s k besöksnäringen. Bland offentliga tjänster dominerar utbildning, vård och omsorg. Denna indelning har inget med huvudmannaskap att göra. Allt fler inom utbildning och äldreomsorg blir privatanställda, samtidigt som det finns kommunal verksamhet inom företagstjänster som fastighetsförvaltning, städning och inom personliga tjänster som kulturutövande.

Dalarnas arbetsmarknad är ännu tydligare könsuppdelad än Sveriges. En spegling av det är Dalarnas högre andelar inom industri-bygg och offentliga tjänster och den lägre andelen inom företagstjänster.

	2009	Förändring sedan 2000
Industri+bygg	32 250	-1 690
Energi-transport	6 520	-230
Handel	13 510	640
Företagstjänster	13 820	1 880
Personliga tjänster	9 610	1 090
Offentliga tjänster	43 240	970
Övrigt	11 000	-690
TOTALT	123 430	2 200

DALAKOMMUNERNAS STÖRSTA ARBETSSTÄLLEN 2010

* = kommunalt arbetsställe eller arbetsställe inom landstingets vård/omsorg.

Av sekretesskäl måste siffrorna avrundas.

Arbetsställe	bransch	syss ca			
Avesta					
Outokumpu Stainless	stålind.	1 050	Högskolan	utbildning	400
Fors Kartongbruk	pappersind.	750	Länsstyrelsen	off. förvaltn.	250
Avesta lasarett *	vård	450	Ericsson	el-optikind.	250
Domarhagsgymnasiet *	utbildning	150	Dellner Couplers	verkstadsind.	200
K Hedin Såg + Emballageträind.		150	Cederroth	kemisk ind.	200
Kommunkansliet *	off. förvaltn.	150	Dalarnas Försäkr-bolag	försäkringar	200
CA Östberg	verkstadsind.	150	Landstingsförvaltningen	off. förvaltn.	200
Skogsbo/gläntan *	boendeomsorg	100	Skatteverket	off. förvaltn.	200
Dalkia	verkstadsind.	100	Polisen	off. förvaltn.	200
Steingruber Truckservice	transport	100	Libra Assistans	öppen omsorg	150
E On Es	bygg	100	LEAX	verkstadsind.	150
Steingruber Transport	transport	50	Försäkringskassan	off. förvaltn.	150
Baldersgården *	boendeomsorg	50	Herrhagsgården *	boendeomsorg	150
Outokumpu Research	FoU	50	Scandbook	grafik	150
OKQ8 Kundservice	callcenter	50	Proffice	pers-uthyrn	150
			Nobina	transport	150
			Lugnetgymnasiet *	utbildning	150

Borlänge

SSAB Tunnpå	stålind.	2 050
Trafikverket	off. förvaltn.	1 100
St Enso Kvarnsveden	massaind.	800
Kommunadmin. Röda v *	off. förvaltn.	450
ICA Distribution	partihandel	450
Borlänge sjukhus *	vård	300
Posten	post	250
Green Cargo	transport	200
Hällsjöhemmet *	boendeomsorg	200
Högskolan	utbildning	200
Transportstyrelsen	off. förvaltn.	200
Trafikverket ITC	telekomm	200
Releasy/Addici	callcenter	200
Borlänge Energi HK	energiförsörjn	150
Polisområdet	off. förvaltn.	150
CCS	kemisk ind	150
Nobina	transport	150
Stugknuten	öppen omsorg	150
Jakobsgårdarnas vårdc. *	vård	150

Falun

Falu lasarett *	vård	3 600
Kommunadmin city *	off. förvaltn.	600
Arctic Paper	pappersind.	500

Gagnef

3M	plastind.	150
Kommunalkontoret *	off. förvaltn.	100
Gagnefsgården *	boendeomsorg	100
Gagnefs vårdcentral *	vård	100
Älvuddens sjukhem *	vård	100

Hedemora

Boliden Garpenberg	gruvor	300
Outokumpu Stainless	stålind.	250
Gräddö Mejeri	livsmed.-ind.	150
Erasteel Tråd	stålind.	150
Hemtjänstc Hedemora *	öppen omsorg	100
Vinstragården *	boendeomsorg	100
Hedemora Assistans	öppen omsorg	100
Creator	tekn support	100
Kommunadm Vasaplan *	off. förvaltn.	100
Martin Koch-gymnasiet *	utbildning	100

Leksand

Clas Ohlson	detaljhandel	700
Bergkvist-Insjön sågverk	träind.	150
Kommunadmin. *	off. förvaltn.	150
Limsjögården *	boendeomsorg	150
Edshult *	boendeomsorg	100

Ejendals	partihandel	100
Leksands vårdcentral *	vård	100
Leksands Knäckebröd	livsmed.-ind.	100
Nils Skoglund	bygg	100
Samnildalskolan *	utbildning	100

Ludvika

ABB Power Tech	elind.	2 750
Ludvika lasarett *	vård	450
Spendrups bryggeri	livsmed.-ind.	350
Kommunadmin. Biskopsv *	off. förvaltn.	300
Samhall	elind.	150
Högbergsgymnasiet *	utbildning	150
Biskopsgården *	boendeomsorg	100
Elbolaget	bygg	100
Skatteverket	off. förvaltn.	100
Lorensbergskolan *	utbildning	100
Adecco	pers-uthyrn	100
Lemont verkstad	verkstadsind.	50
GIA Industri	verkstadsind.	50
Seco Tools	verkstadsind.	50
Solgårdet *	boendeomsorg	50

Malung-Sälén

Skistar	rekreation	500
Centralskolan *	utbildning	100
Reebok Jofa	partihandel	100
Fiskarhedens Trävaru	träind.	100
Topeja	hotell-rest.	100
Orrmyrgården *	boendeomsorg	100
Stöten	hotell-rest.	100
Kläppen Ski Resort	rekreation	100
Byggs Sprutbetong	bygg	50
Malungs vårdhem *	vård	50

Mora

Mora lasarett *	vård	100
Ostnor	verkstadsind.	450
Kommunadmin *	off. förvaltn.	250
Wibe	verkstadsind.	200
S:t Mikaelsgymnasiet *	utbildning	200
Saxnäs *	boendeomsorg	200
Samhall	verkstadsind.	150
Stora Enso Skog	skog	150
Mattsson Metal	verkstadsind.	100
Mora of Sweden	verkstadsind.	100
Assre Service	öppen omsorg	100
Nobina	transport	100

Morastrand	fastigheter	100
Siljanssågen	träind.	100
Morkarlby skola *	utbildning	100

Orsa

Orsa Grönklitt	hotell-restaur.	100
Orsagården *	boendeomsorg	100
Lillåhem *	boendeomsorg	50
Siljan Buss	transport	50
Samhall	möbelind.	50

Rättvik

Rättviks gymnasium *	utbildning	150
Rättviksskolan *	utbildning	100
Rättviks vårdcentral *	vård	100
Kommunens adm. Vasag *	off. förvaltn.	100
Äldrecenter *	öppen omsorg	100

Smedjebacken

Ovako Bar	stålind.	350
Bergaskolan *	utbildning	100
Morgårdshammar	verkstadsind.	100
Allégården *	boendeomsorg	50
Morgårdshammars Verkst	verkstadsind.	50

Säter

Sätters sjukhus *	vård	450
Samhall	el-optik-ind.	100
Kommunadm. Åsgränd *	off. förvaltn.	100
Fågelsången *	boendeomsorg	100
Gustafs Inredningar	träind.	50

Vansbro

Procordia Food	livsmed.-ind.	100
Bäckaskogs äldreboende *	vård	100
Bäckaskogs vårdcentral *	vård	100
Söderåsen *	boendeomsorg	100
Rågsvedens Såg	träind.	50

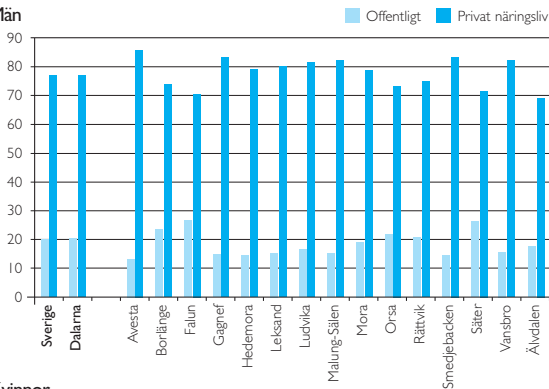
Älvdalen

Idre Fjäll	rekreation	200
Naturbruksgymnasiet	utbildning	50
Kommunadmin. Älvdalen *	off. förvaltn.	50
Tallbacken *	boendeomsorg	50
Pressmaster	verkstadsind.	50

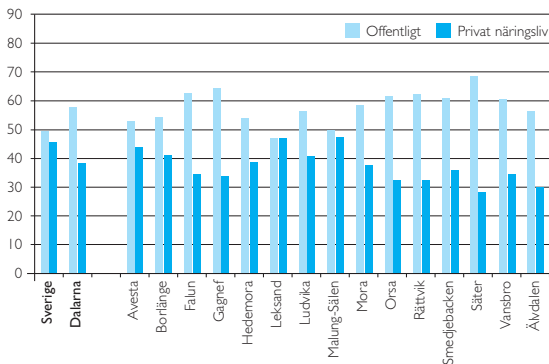
SYSSELSÄTTNING EFTER SEKTOR 2009 (%)

Skillnaden mellan olika kommuner i Dalarna är betydligt större än mellan Dalarna och Sverige. Dominans för landstingsverksamhet syns tydligt, liksom blygsam utbredning av privat näringsliv i några mindre kommuner.

Män

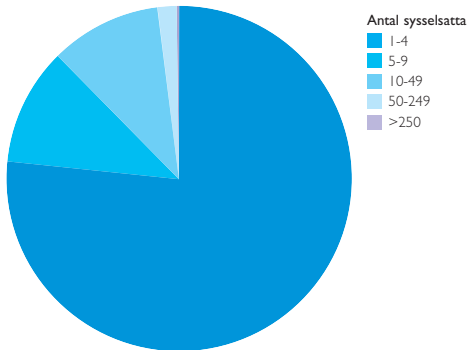
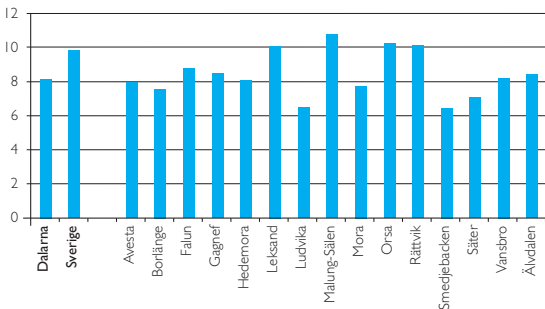

Kvinnor

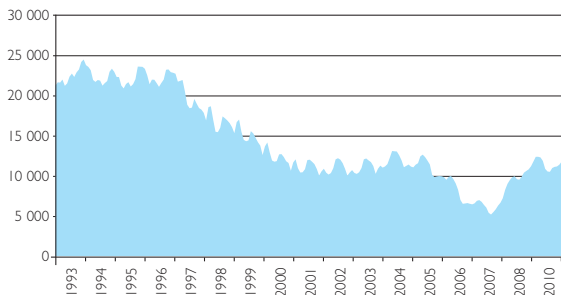
Ingenstans i länet är den privata sektorn viktigast för kvinnor:

DALARNAS ARBETSSTÄLLEN 2009 - FÖRDELNING EFTER STORLEK

 NYSTARTADE FÖRETAG PER 1000 INVÅNARE
 PER ÅR I SNITT 2007-09

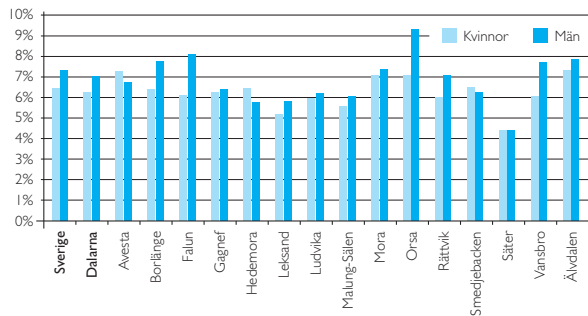
I nyföretagandet räknas här alla nya företag in. Ludvika har speciellt lågt värde i förhållande till kommunstorleken, och Dalarna ligger lägre än rikssnittet. Mindre kommuner med jämförelsevis många äldre invånare ligger här i topp.

ANTAL ÖPPET ARBETSLÖSA OCH I PROGRAM MED AKTIVITETSSTÖD I DALARNA FRÅN JANUARI 1993 TILL DECEMBER 2010

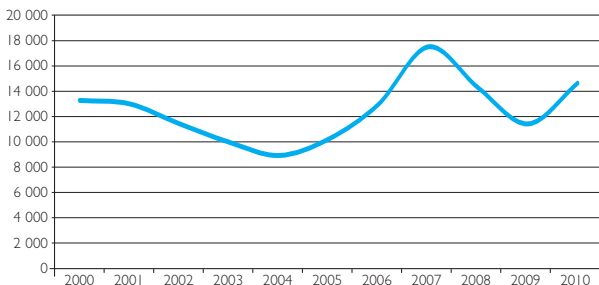

ÖPPET ARBETSLÖSA OCH DELTAGARE I PROGRAM MED AKTIVITETSSTÖD I DALARNA 2010

Andel av kvinnlig respektive manlig befolkning 16-64 år, årsgenomsnitt.

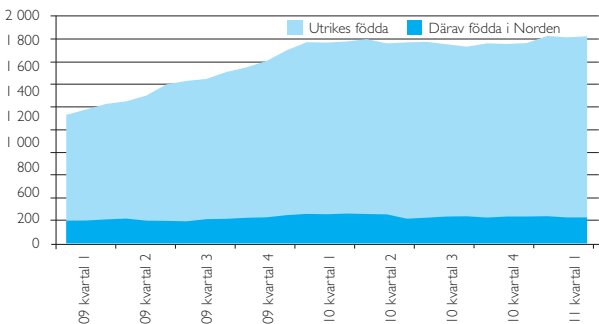

LEDIGA JOBB ANMÄLDA TILL ARBETSFÖRMEDLINGEN I DALARNA 2000 - 2010

ANTAL ÖPPET ARBETSLÖSA OCH DELTAGARE I PROGRAM MED AKTIVITETSSTÖD BLAND UTRIKES FÖDDA I DALARNAS LÄN

Tabellen avser januari 2009 - mars 2011.

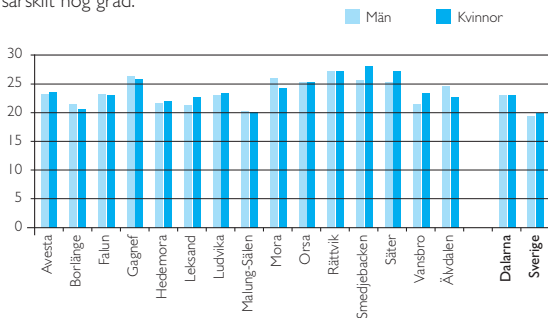

Mer information om arbetsmarknaden på www.arbetsformedlingen.se.

ANDELEN (%) AV DE SYSSELSATTA 2009 I DALARNA SOM ÄR 55-64 ÅR

	Dalarna Män	Dalarna Kvinnor	Sverige Män	Sverige Kvinnor
Industri+bygg	21	19	19	18
Handel	17	16	15	13
Företagstjänster	24	20	17	16
Personliga tjänster	18	16	16	15
Offentliga tjänster	30	27	25	24
Övrigt	31	28	27	23
TOTALT	23	23	20	20

Dalarna har en högre andel sysselsatta som väntas gå i pension tidigare än i landet i stort. Det innebär en försprångsmöjlighet att ersättningsrekrytera, speciellt i det arbetsmarknadsläge som har inträtt 2010. Inom företagstjänster är det speciellt viktigt för länet med sin låga andel där av sysselsättningen. Inom offentliga tjänster behöver männen ersättas i särskilt hög grad.

I små kommuner är andelen äldre ofta hög och ingen kommun visar lägre värden än riksgenomsnittet. Utan den stora säsongssysselsättningen i fjällen skulle både Malung-Sälen och Älvdalen ligga betydligt högre.

ANTAL FÖRETAG I DALARNA 2009

(inkl myndigheter, organisationer)

Ett företag med flera arbetsställen kan bara räknas en gång per kommun (t.ex. Pressbyrån) och en enda gång för hela länet. Landstinget finns alltså som ett företag i varje kommun och bara som ett för länet. Ett företag måste vara aktivt, d.v.s. ägaren skall ha det som huvudsaklig inkomstkälla

	Antal Företag	Förändr sen 2005	Företag per 100 syssels
Avesta	1 086	1,4	10,9
Borlänge	2 057	5,9	8,2
Falun	2 740	3,4	10,3
Gagnef	483	11,3	16,4
Hedemora	899	2,7	13,8
Leksand	927	1,8	14,5
Ludvika	1 002	0,2	8,3
Malung-Sälén	824	9,6	15,5
Mora	1 126	6,5	11,0
Orsa	374	8,7	18,0
Rättvik	699	0,7	17,8
Smedjebacken	493	2,3	15,2
Säter	588	5,0	17,5
Vansbro	430	5,1	15,2
Älvdalen	466	5,7	15,7
Dalarna	13 498	4,3	10,9

Företagsamheten – mätt på detta sätt – är alltså störst i mindre kommuner utan större arbetsställen med deras många anställda.

HÖGSTA OCH LÄGSTA TEMPERATURER I DALARNA °C

Station	Högsta 2010	Högsta sedan 1901	Lägsta 2010	Lägsta sedan 1901
Särna	24,5	33,0	-37,0	-46,0
Mora	29,9	33,0	-30,2	-40,5
Malung	28,1	32,1	-32,7	-39,4
Falun	31,1	36,0	-27,0	-37,9

DALARNA I EN SVERIGEJÄMFÖRELSE

Station	Årsmedeltemperatur		Årsnederbörd	
	2010	normalvärde 1961-90	2010	normalvärde 1961-90
Kiruna	-1,8	-1,9	537	500
Särna	-0,5	0,8	582	601
Mora	2,3	3,7	631	546
Malung	1,2	2,6	792	730
Falun	3,6	4,2	589	617
Stockholm	6,0	6,6	553	539
Lund	7,3	7,9	747	666

Station	Solskenstimmar (genomsnitt)	
	2010	1961-90
Kiruna	1 461	1 484
Borlänge	1 753	1 660
Stockholm	1 864	1 821
Göteborg	1 681	1 722
Växjö	1 537	1 440
Lund	1 983	1 592

JAKT

Antal fällda älgar i Dalarnas län

2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
7 342	6 906	6 413	6393	6144

Övrig avskjutning	2004/2005	2006/2007	2007/2008	2009/2010
Rådjur	3 200	2 100	3 400	2 650
Harar	4 200	3 000	3 500	2 600
Övriga däggdjur	5 100	4 700	5 400	5 900
Skogsfågel	3 700	3 900	8 500	7 600
Övrig fågel	9 000	10 000	8 000	6 500

Björnjakt, antal fällda	2008 35	2009 35	2010 35	2011 36
Lodjursjakt, antal fällda	2008 13	2009 21	2010 16	2011 0
Vargjakt, antal fällda	2010 9	2011 6		

15 197 jägare löste jaktkort 2009

FISKE

I länet finns drygt 100 fiskodlingstillstånd för årsproduktion mellan 30 kg och 700 ton. Många är dock inaktiva eller har mycket liten produktion. Tre odlingar producerar 50 ton eller mer per år. Det största företaget, som har flera odlingar, producerar ca 850 ton per år. Sysselsättningen uppskattas till 20–30 årsarbeten.

I länet finns två industrier för fiskberedning och en beviljad yrkesfiske-licens, där dock fisket sker i Östersjön.

Länet har 69 fiskevårdsföreningar som organiserar fiskerättsägarna och säljer fiskekort. Fiskekort säljs även av staten (i fjällen) och skogsbolagen. Antalet fiskedagar är cirka 1,5 miljoner per år. Omkring 1 000 ton fisk planteras årligen ut i länets sjöar och vattendrag.

I länet finns också tillverkningsindustri och grossistföretag för sportfiskeutrustning, antalet årsarbeten beräknas till cirka 50.

ETT SVERIGE I MINIATYR

Dalarna hör till de län som har flest naturgeografiska regioner: lövskogsregion, olika typer av barrskogsregioner, förfjällsregion och alpina regioner. Sjöar och vattendrag täcker ca 8 procent av länets yta, ca 6 300 sjöar är större än en hektar. 80 procent avvattnas via Dalälven.

SKYDDAD NATUR

I början av 2011 hade Dalarna 213 naturreservat och 3 nationalparker – Töfvingdalen, Färnebofjärden och Fulufället – som sammanlagt täcker en yta på 281 078 hektar.

I Dalarna finns också två naturum: naturum Fulufället och naturum Dalarna i Siljansnäs.

Sveriges högsta vattenfall, Njupeskar, finns i Fulufällets nationalpark. Dalarna har tre nationalparker och Fulufället, som invigdes 2002, är den nyaste.

DE TRE STÖRSTA NATURRESERVATEN I VARJE DALAKOMMUN

Avesta	Tot. area (ha)	Mora	
Fullsta	53	Norra Mora vildmark	14 928
Ödet	50	Våmhuskölen	2694
Bredmossen	48	Anjosvarden	2600
Borlänge		Orsa	
Gyllbergen	1 020	Koppången	4 936
Holmsjöarna	212	Tjåberget	2 000
Tyskö-Nästö-Prästö	95	Stopån	549
Falun		Rättvik	
Lugnet	790	Trollmosseskogen	548
Runns norra öar	342	Gåsberget	511
Mossgräsberget	158	Risröd	61
Gagnef		Smedjebacken	
Tryssjöberget	255	Malingsbo-Kloten	25 000
Örjasänget	173	Lustigkulle-Rågtjärn	54
Djurmo klack-Oxberget	97	Jätturn	52
Hedemora		Säter	
Kloster	182	Säterdalen	541
Valla mosse	91	Dammsjön	89
Stadsberget	49	Holmsjöarna	89
Leksand		Vansbro	
Kägelberget	303	Hästingfloten	785
Korantberget	211	Tjärnberget	196
Björbergshällan	134	Nåskilen	116
Ludvika		Älvdalen	
Gyllbergen	537	Långfjället	69 000
Malingarna	224	Drevfjällen	33 300
Nybrännberget	170	Städjan-Nipfjället	25 000
Malung-Sälen			
Norra Transtrandsfjällen	8 931		
Tandövala	3 450		
Skarsåsfjällen	1 990		

SKOGSBRUK

Av Dalarnas totala landareal på 2,8 miljoner hektar (ha) är 1,9 miljoner ha produktiv skogsmark, vilket är ca 8 procent av Sveriges totala produktiva skogsmark.

Totalt virkesförråd: 224 miljoner m³sk (skogskubikmeter; volym som står på rot). Virkesförrådet utgörs av 52 procent tall, 33 procent gran, 12 procent löv och 3 procent torra träd. 80 procent av lövet är björk.

Årlig tillväxt: 8,1 miljoner m³sk.

Årlig bruttoavverkning: I snitt avverkas 6,5 miljoner m³sk/år under perioden 2006-2008, vilket motsvarade 80 procent av tillväxten. Föryngringsavverkning utgör 67 procent och gallring 33 procent av bruttoavverkningen.

Miljöhänsyn: På 18 procent av slutavverkningsarealen bedöms miljöhänsynen vara bättre än vad skogsvårdslagen kräver. På ca 35 procent av slutavverkningsarealen bedöms utförd miljöhänsyn motsvara lagkravet och på 47 procent bedöms utförd miljöhänsyn vara sämre än vad skogsvårdslagen kräver. Värdena är medelvärden för en tioårsperiod. I länet har 3 400 nyckelbiotoper hittats och registrerats.

Ägarfördelning: Privata aktiebolag 32 procent. Enskilt ägda 43 procent. Övriga: 25 procent (staten, allmänningar, besparingsskogar, kommuner). Av de 22 579 enskilda skogsägarna är 8 865 kvinnor och 13 514 män.

Siffrorna i vänstra spalten är Skogsstyrelsens uppgifter. Siffrorna i högra spalten kommer från Naturvårdverket.

Skyddad produktiv skogsmark

	Nedan fjällnära skog	Ovan fjällnära
NP+NR	34 400 ha	57 000 ha
BS	1 600 ha	23 ha
NVA	2 800 ha	88 ha
S:a	38 800 ha	57 100 ha
		Totalt c:a 96 000 ha

JORDBRUKETS HUSDJUR 2009

Djurslag	Antal djur	KRAV-certifi- antal ²
Hästar ¹	9 500	–
Summa nötkreatur	33 804	1 349
- varav kor för mjölkproduktion	6 731	431
- varav kor för uppfödning av kalvar	5 393	141
Summa svin	7 119	1 110
- varav suggor	1 199	160
Får (baggar, tackor och lamm)	13 906	–
Höns	29 067	1 700

ÅKERAREALENS ANVÄNDNING 2009

Gröda	Hektar i länet	EKO- SJV ² hektar
Brödsäd	3 284	1 860
Fodersäd och baljväxter	14 707	
Oljeväxter och oljelin	574	71
Vall	36 620	4 432
Potatis	964	122
Energiskog	331	–
Övriga växtslag inkl trädgårdsväxter	171	101
Träda, obrukat och ospecificerat	4 822	448
Summa	61 475	–

TRÄDGÅRDSNÄRING I DALARNA 2008

Gröda	Antal företag	Yta m ² ²	Procent av ytor i Sverige	Andel ekologisk odling, %	EKO- godkänd yta m ² ²
Växthusodling, köksväxter	9	5 517	0,5	26% ³	4 780 ³
Växthusodling, blommor	12	12 623	1,0		
Bär	16	88 000	3,3	79% ⁴	86 000 ⁴
Köksväxtodling på friland	10	20 500	0,3		

EU-STÖD TILL JORDBRUKET⁵

	Dalarna totalt Mkr	Antal brukare i Dalarna	Stöd per brukare i Dalarna (kr)
År 2005	243	2 396	101 500
År 2009	251	2 550	98 000

¹Avser år 2004. ²Avser år 2006. ³Avser samlad yta växthusodling oavsett växtslag⁴Avser samlad yta frilandsodling oavsett växtslag. ⁵Omfattar flertalet stöd/ersättningar, dock inte samtliga.

DALARNAS MILJÖMÅL

Revidering av Dalarnas miljömål pågår 2010-2012. Förutom nya mål ska ett åtgärdsprogram med tydliga prioriteringar tas fram genom samverkan med företag, organisationer, kommuner, myndigheter och andra. I Dalarnas miljömål är de nationella miljömålen anpassade till länet och utvecklar också miljöambitionerna i Dalastrategin.

Exempel på arbetet för att nå miljömålen i Dalarna är:

- Begränsad klimatpåverkan – länets regionala energisamverkan EnergIntelligent Dalarna är ett viktigt led.
- Giftfri miljö – förorenade områden identifieras, undersöks och åtgärdas.
- Ingen övergödning – Länsstyrelsen bidrar till åtgärder för att minska växtnäringsförlusterna inom jordbruket.
- Levande sjöar och vattendrag – Länsstyrelsen arbetar med att identifiera vatten med särskilt värdefulla natur- och kulturmiljöer.
- Grundvatten av god kvalitet – Vägverket genomför åtgärder för att minska risken för föroreningar i grundvattnet vid olyckor.
- Myllrande våtmarker – restaureringar av våtmarker pågår på flera platser.
- Levande skogar – Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen skyddar skogsmark med nationalparker, naturreservat, biotopskydd och naturvårdsavtal.
- Ett rikt odlingslandskap – Jordbruksstöden, som finansieras av EU och med statliga medel, består till en del av miljöstöd.
- Storslagen fjällmiljö – Länsstyrelsen underhåller fjällederna för att bl.a. styra besökarna till de områden som är minst känsliga för slitage.
- God bebyggd miljö – kommunerna gör översiktsplaner, detaljplaner och energiplaner i enlighet med miljömålen.
- Ett rikt växt- och djurliv – Länsstyrelsen medverkar i arbetet med åtgärdsprogram för att skydda hotade arter i länet.

I Dalarna har arbetet med miljömålen lett till flera stora samverkansprocesser, till exempel EnergIntelligent Dalarna, Byggdialog Dalarna och vattenvårdsplaneringen. Arbetet inom energiområdet har bidragit till att regeringen utsett Dalarna till pilotlän för grön utveckling under perioden 2010-2013.

Uppföljningen av miljömålen och arbetet för att nå målen presenteras på Länsstyrelsens webbplats www.lansstyrelsen.se/dalarna/miljomal. Där finns också Dalarnas miljömål och handlingsplanen.

ENERGIINTELLIGENT DALARNA

EnergIntelligent Dalarna är länets energiprogram. Ett led i detta är den regionala klimat- och energistrategin som kompletterar EnergIntelligent Dalarna. Under 2011 revideras strategin. Strategin visar att det genom energieffektivisering och mer förnybar energi är möjligt att klara den nödvändiga energiomställningen, där utsläppen av växthusgaser måste minska med 75-90 procent till 2050. Samtidigt kan flera tusen nya jobb skapas i Dalarna.

Läs mer: www.energiintelligent.se

I strategin presenteras nio centrala områden för det fortsatta arbetet.

- 1: Energisnåla byggnader
- 2: Energieffektiv industri
- 3: Miljöanpassade transporter – vägen in i framtiden
- 4: Klimatsmart konsumtion och beteende
- 5: Produktion av förnybar energi
- 6: Samhällsplanering för energieffektivitet
- 7: Energiomställningen som hävstång för utveckling och tillväxt
- 8: Utbildning, kunskap – insikt - handling
- 9: Systemeffektivitet

Regeringen har också utsett Dalarna till ett av landets tre pilotlän för grön utveckling.

Energianvändning, GWh/år	2005	2020	2050
Industri	9 400	8 700	6 300
Transporter	3 200	2 400	1 600
Bostäder/service	5 400	4 000	2 700
Totalt	18 000	15 100	10 600

Tillförsel förnybar energi, GWh/år	2005	2020	2050
Sol	5	40	700
Vindkraft	2	1 600	3 000
Vattenkraft	4 000	4 200	4 300
Bioenergi	3 000	4 500	6 000
Totalt	7 000	10 300	14 000

Tabellerna redovisar hur energianvändning och produktion av förnybar energi bedöms kunna utvecklas i Dalarna jämfört med nuläget.

DALARNAS KOMMUNER

Dalarna består av 15 kommuner. Residensstaden är Falun.

Övre v: Dalarna har ett stort antal skidorter, som Idre och Sälen. Övre h: Avesta Art – nationell och internationell samtidskonst i Verkets unika miljö. Mitten: Besök Sveriges mest kända konstnärshem; Carl Larsson-gården i Sundborn. Nedre v: Ett annat känt konstnärshem är Anders Zorns hem i Mora. Nedre h: Vinterfest – en musikfest med nationella och internationella musiker av högsta kvalitet.

Övre v: P-Floyd, tribute-bandet med sin årliga spelning i Skog, Falun.
 Mitten v: Orsayran, en 27-årig gatamusikantfestival i Orsa. Övre h: Vy över
 Siljan med MIS Gustaf Wasa i förgrunden. Det är ett aktivt musikliv runt
 Siljan, läs mer på www.musikvidsiljan.se. Nedre: Dalhalla i Rättvik – det gamla
 kalkbrottet som idag är en av Dalarnas mest spektakulära musikscener.

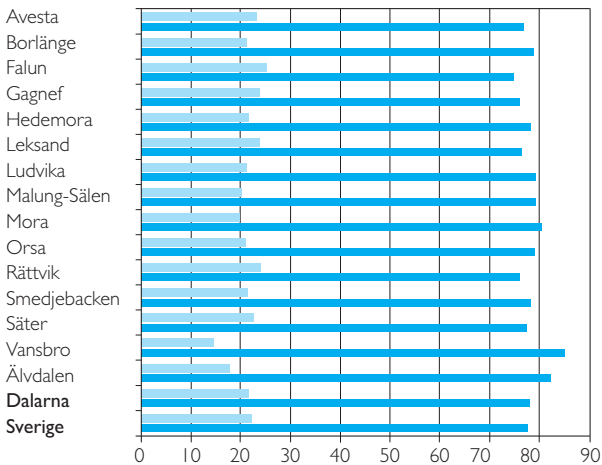

Övre v: Rockstad Falun – hårdrocksfestival på Lugnet, Falun. Övre h: Bingsjö har i 40 år varit en vallfärdsort för hundratusentals folkmusik- och dansintresserade. Mitten h: Runt om i Dalarna spelas bygdespel som Trollsommar och Himlaspelet. I hela Dalarna firas midsommar med musik och dans runt midsommarstången. Nedre: Peace & Love i Borlänge är Sveriges största musikfestival med ca 50 000 besökare 2011.

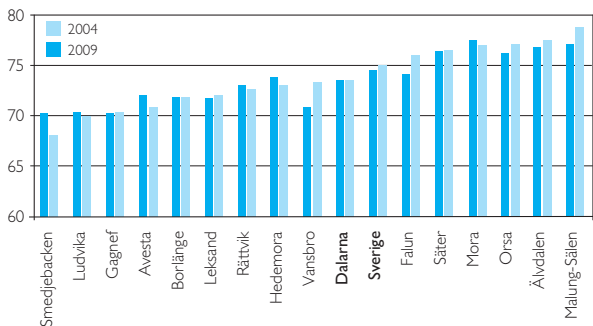

Övre: Vasloppsstarten i Sälen 2011 med 32 352 startande skidåkare. Mitten v: Clash of Nations 2011, extremtävling i skoter och snowboard på riksskidstadion, Falun. Mitten h: Starten på Vansbrosimningen med 13 688 anmälda 2011. Nedre v: Spelare från Leksand IF i Tegera Arena, Leksand. Nedre h: World Cup Final Svenska Skidspele 2011 på riksskidstadion, Lugnet Falun.

UTTAG AV FÖRÄLDRADAGAR 2009 KÖNSFÖRDELNING ANTAL DAGAR (%)

KVINNORS MEDIANLÖN SOM PROCENT AV MÄNS 2004 OCH 2009

EU:S STRUKTURFONDER 2007-2013

Genom medlemskapet i EU har Sverige tillgång till medel ur EU:s strukturfonder vilka syftar till att öka den ekonomiska och sociala sammanhållningen mellan medlemsländer och regioner. Sverige omfattas i programperioden av två s.k. målområden; Mål 2 som handlar om regional konkurrenskraft och sysselsättning samt Mål 3 Territoriellt samarbete.

Finansieringen sker genom två strukturfonder – Europeiska regionala utvecklingsfonden och Europeiska socialfonden.

Dalarna ingår tillsammans med Gävleborgs och Värmlands län i Mål 2 Norra Mellansverige.

Mål 2 Norra Mellansverige – regionala fonden – har som mål att bidra till att utveckla innovativa miljöer, ett dynamiskt näringsliv och ökad tillgänglighet för näringsliv och invånare i regionen.

Mål 2 Norra Mellansverige – sociala fonden – har som övergripande mål att stärka individens ställning i arbetslivet och på så sätt bidra till tillväxt och ökad sysselsättning.

Mål 3 Territoriellt samarbete – Interreg, är EU:s program för gränsöverskridande samarbete mellan olika regioner i EU eller angränsande till EU. Dalarna kan 2007-2013 medverka i följande program:

Interreg IVA Sverige – Norge som ska stimulera samarbete över gränsen mellan Sverige och Norge.

Interreg IVB Östersjön som ska öka samarbetet mellan länderna runt Östersjön samt

Interreg IVC Interregionalt samarbete – ett program där alla regioner från hela EU, Norge och Schweiz har möjlighet att samarbeta.

Mer info: www.regiondalarna.se, www.interreg-sverige-norge.com.

DALASTRATEGIN

Dalastrategin *Med förenade krafter mot 2016* är plattformen för det gemensamma arbetet i länet att stärka Dalarna som en attraktiv region att bo och verka i.

Strategin lyfter fram dessa delar:

1. *Det samspelade Dalarna* som betonar ledarskapets betydelse för Dalarnas utveckling
2. *Det gränslösa Dalarna* som betonar betydelsen av att leva och verka i ett vardagligt utbyte med en allt större omvärld
3. *Det attraktiva Dalarna* som betonar det goda livet och Dalarnas särskildhet
4. *Det bärkraftiga Dalarna* som betonar betydelsen av näringslivets förändrings- och konkurrensförmåga
5. *Det välkomnande Dalarna* som betonar betydelsen av att vi bör bli fler i länet liksom vikten av ett gott mottagande av människor, kompetens och kapital

Dalastrategin är ett renodlat strategidokument som anger inriktningen av det långsiktiga arbetet med Dalarnas utveckling. Den konkretiseras och tillämpas genom olika underliggande regionala handlingsprogram som Dalarnas landsbygdsprogram, Dalarnas miljömål och Dalarnas integrations- och jämställdhetsstrategier.

Mer information om Dalastrategin finns på www.regiondalarna.se.

HANDLINGSPROGRAM FÖR NÄRINGSLIVSUTVECKLING 2009

Handlingsprogrammet tar vid och utvecklar angelägna områden i Dalastrategin. Det övergripande målet är att Dalarna ska utvecklas till en bärkraftig region där fler företag startas, överlever och växer i internationell konkurrens. Inom ramen för programmet är det möjligt att finansiera och genomföra projekt och aktiviteter inom:

1. Innovativa miljöer
2. Entreprenörskap
3. Kompetensförsörjning
4. Tillgänglighet

I Handlingsprogrammet vävs hållbarhetsdimensionerna miljö, jämställdhet, integration och internationalisering in i de prioriteringar som görs.

Programmet ska utvärderas i sin helhet efter programperiodens slut 2013.

UTVECKLING AV BESÖKSNÄRINGEN

Dalarna har en mycket stark attraktionskraft som destination och är den tredje största turistregionen i Sverige. Enligt en prognos på planerade investeringar kommer besöksnäringens företag i Dalarna att investera tio miljarder fram till år 2020. I planerna ligger byggnation av 35 000 nya bäddar. De nya bäddarna kan skapa 3 000 000 gästnätter och ge ökad omsättning på 2,2 miljarder och 2 200 nya arbetstillfällen.

9 727 500 000 kr i investering
35 050 bäddar
2 839 403 övernattningar
2 160 492 389 kr i omsättning
= 2 206 nya jobb

Övernattande och besökande gäster i Dalarna omsatte drygt 5,1 miljarder kronor 2010 och detta gav upphov till sysselsättning för 5 350 personer. Av den totala sysselsättningen svarar logi för 45% och aktiviteter för 22%. Logi, aktiviteter och restaurang svarar för 67% av omsättningen, men 88% av sysselsättningen eftersom dessa tre branscher är mycket sysselsättnings-intensiva.

FÖRÄNDRINGAR MELLAN 2000 OCH 2010 (SVERIGE-SIFFRA INOM PARENTES)

Sysselsättningen inom besöksnäringen i Dalarna har ökat med 46% (41%)

Omsättning på logi i Dalarna har ökat med 108% (81%)

Omsättning på restaurang har ökat med 95% (86%)

Omsättning på aktivitet har ökat med 159% i Dalarna (70%)

Antalet utländska övernattningar har ökat med 103% (48%)

Antalet holländska gästnätter har ökat med 260% (43%)

Antalet tyska gästnätter har ökat med 27% (45%)

Antalet norska gästnätter har ökat med 141% (70%)

Antalet danska gästnätter har ökat med 133% (85%)

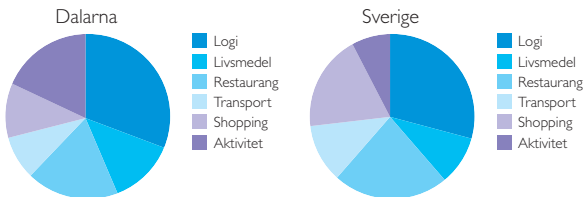
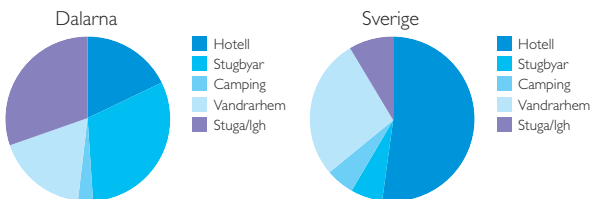
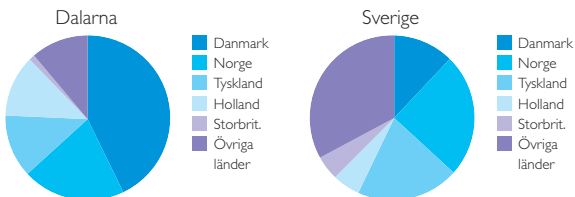
Antalet övernattningar i stugbyar har ökat med 18% (-5%)

Antalet övernattningar på camping har ökat med 37% (3%)

Antalet övernattningar på hotell har ökat med 6% (29%)

DALARNAS MARKNADSANDEL I SVERIGE 2010

- 15% av totala omsättningen på aktivitet
- 51% av totala antalet gästnätter i stugbyar
- 37% av totala antalet gästnätter i hyrd stuga
- 25% av totala antalet danska gästnätter
- 16% av totala antalet holländska gästnätter
- 11% av totala antalet svenska gästnätter

VART GÅR BESÖKARNAS PENGAR?

VAR BOR BESÖKARNA?

VARIFRÅN KOMMER BESÖKARNA?

TRAFIK MED JÄRNVÄG, BUSS OCH FLYG

Dalarna har direkta järnvägsförbindelser med Arlanda-Stockholm genom Dalabanan samt med Örebro, Västerås och Gävle genom tågsystemet Tåg i Bergslagen AB, som 2010 hade 2,6 miljoner resor och rullade 4,5 miljoner kilometer. Tåg i Bergslagen AB ägs gemensamt av länstrafikbolagen i Dalarna, Gävleborg och Örebro.

Busstrafiken sköts av AB Dalatrafik som ägs av länets 15 kommuner och av Landstinget Dalarna. Trafiken bedrivs med ett 80-tal landsbygdslinjer och ett 40-tal tätortslinjer via totalt 3 500 hållplatser. Bussarna rullade 14,7 miljoner kilometer 2010 och kostnaden uppgick till 272 miljoner kronor inklusive landstingets bidrag till Tåg i Bergslagen på 35 miljoner kronor. Busstrafiken utförde 13 miljoner resor.

Dalarna har två flygplatser med reguljärtrafik. Dala Airport i Borlänge och Mora-Siljan Flygplats i Mora.

TRAFIKFLÖDEN

De stora trafikflödena genom Dalarna är främst längst riksvägarna 50 och 70, särskilt i anslutning till regioncentrum Falun-Borlänge och Mora med trafikflöden på 12-20 000 fordon per dygn. Under 2011 förväntas hela sträckan längs riksväg 70 mellan Sala och Borlänge vara mötesseparerad med vägräcken. Trafikflödet är tidvis intensivt även på Europaväg 16/riksväg 71 till Sälen med 10 000 fordon per dygn i veckohelgerna under vintersäsongen.

BOSTADSMARKNADSSITUATIONEN I LÄNET 2011

I Dalarna finns ca 140 000 bostäder varav 60% är småhus och 40% lägenheter.

Det gör Dalarna till ett av Sveriges småhustätaste län.

Överskott

Balans

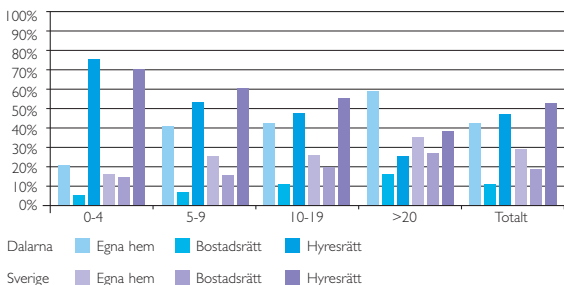
Brist

↗ Ökad efterfrågan i förhållande till utbudet

↗ Ingen påtaglig förändring

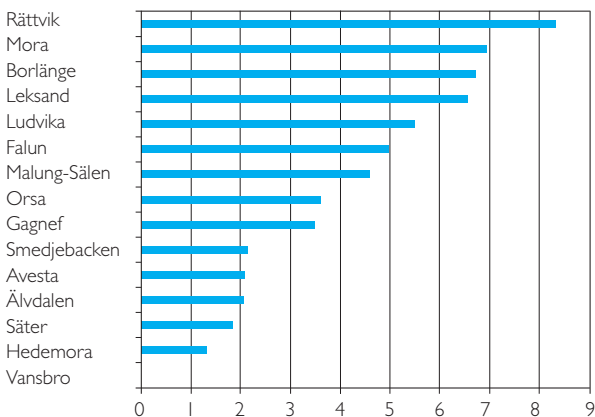
↗ Minskad efterfrågan i förhållande till utbudet

BOENDEFORM, UTRIKES FÖDDA EFTER ANTAL ÅR I SVERIGE

Observera att det är individer som bor i olika boendeformer som redovisas, inte antalet bostäder.

FÖRVÄNTAD NYPRODUKTION 2011-2012, BOSTÄDER PER 1 000 INV

KOMMUNAL SKOL- OCH OMSORGSVERKSAMHET

Tabellen visar dels andel invånare inom skola och omsorg, dels kommunernas kostnader för skola och omsorg.

	1	2	3	4	5	6	7
Avesta	90	36	4	11	5,1	13,2	21,9
Borlänge	86	41	6	9	6,3	12,5	21,7
Falun	87	40	5	9	6,5	13,1	20,2
Gagnef	78	35	3	10	5,9	14,5	21,3
Hedemora	92	51	4	13	5,6	13,6	25,0
Leksand	85	35	3	10	5,2	13,1	18,9
Ludvika	84	41	5	12	5,4	12,3	23,8
Malung-Sälén	86	42	4	11	5,9	14,3	23,0
Mora	87	37	2	10	5,7	12,8	21,5
Orsa	85	32	6	11	5,8	14,2	20,8
Rättvik	86	40	4	12	5,3	11,6	22,9
Smedjebacken	92	33	4	12	5,5	14,1	17,1
Säter	91	36	1	10	6,4	14,7	19,5
Vansbro	78	43	2	12	4,8	15,2	22,5
Älvdalen	81	45	3	10	5,7	14,9	24,3
Dalarna	86	39	4	10	5,9	13,2	21,5
Sverige	86	37	4	9	6,8	12,2	19,0

1 %-andel barn 1-5 år inom barnomsorg/förskola 2010

2 %-andel invånare 80 år och äldre inom äldreomsorg (hemtjänst eller särskilt boende) 2008

3 %-andel invånare 18 år och äldre med försörjning (helt eller delvis) genom bidrag från socialtjänsten 2009

4 %-andel invånare 18-64 år med pension 2009

5 kostnader för kommunens barnomsorg/förskola i tkr per invånare 2009

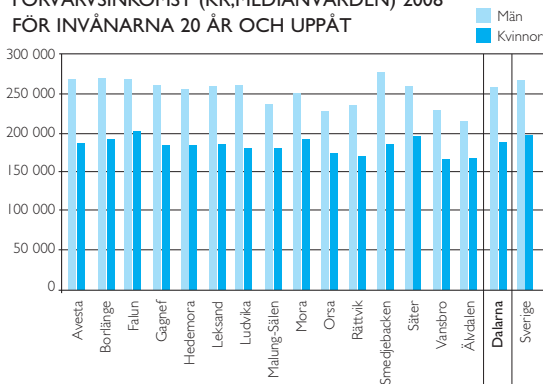
6 kostnader för kommunens grundskola och gymnasier i tkr per invånare 2009

7 kostnader för kommunens äldre- och individomsorg i tkr per invånare 2009

EKONOMI LANDSTINGET DALARNA

	Budget 2011		Budget 2010	
	Mkr	kr/inv	Mkr	kr/inv
Hälso- och sjukvård	5 974	21 560	5 870	21 237
Tandvård	183	663	184	667
Kultur och utbildning	129	464	125	453
Regional utveckling, trafik	161	581	163	590
Landstingsgemensamt	167	601	170	615
TOTALT	6 616	23 875	6 512	23 562

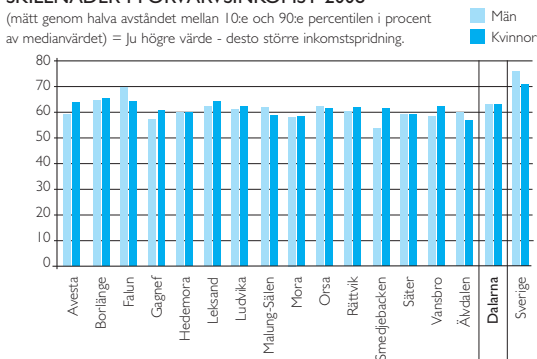
FÖRVÄRSINKOMST (KR, MEDIANVÄRDEN) 2008 FÖR INVÅNARNA 20 ÅR OCH UPPÅT

Dalarna ligger under riksgenomsnittet för bägge könen.

SKILLNADER I FÖRVÄRSINKOMST 2008

(mätt genom halva avståndet mellan 10:e och 90:e percentilen i procent av medianvärdet) = Ju högre värde - desto större inkomstspridning.

I Dalarna är inkomsterna mindre spridda än i Sverige i stort, både mellan könen och mellan inkomsttagarna. Inte en enda kommun har högre inkomstspridning bland män än vad landet i stort har bland kvinnor: Smedjebacken, som har högst medianinkomst för män, har samtidigt den minsta manliga inkomstskillnaden, t.o.m. mycket mindre än för kvinnorna där: Kvinnornas spridning är faktiskt större än männens i de flesta kommunerna.

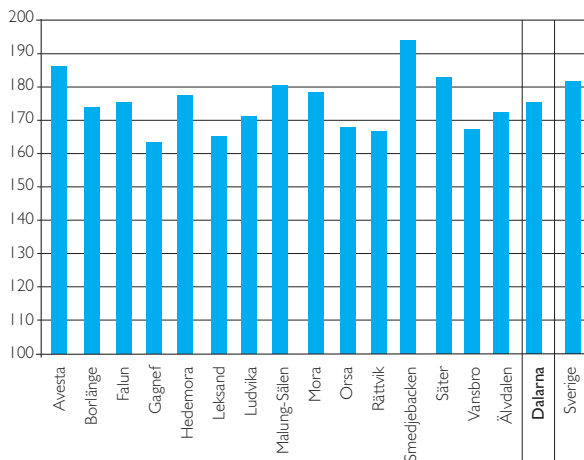
KOMMUNALT SKATTEUTTAG 2011

(inkl landstingsskatten)

Leksand	32,95	Älvdalen	33,45
Rättvik	32,95	Mora	33,47
Avesta	33,10	Borlänge	33,55
Malung-Sälen	33,20	Orsa	33,55
Falun	33,20	Smedjebacken	33,59
Ludvika	33,20	DALARNA	33,31
Hedemora	33,30	SVERIGE	31,55
Gagnef	33,38	(genomsnitt för länen)	
Vansbro	33,43		
Säter	33,45		

FÖRSÖRJNINGSBALANS

Antal 25-64-åringar 2010 per 100 personer i ålderna 0-19 samt 80 och uppåt.

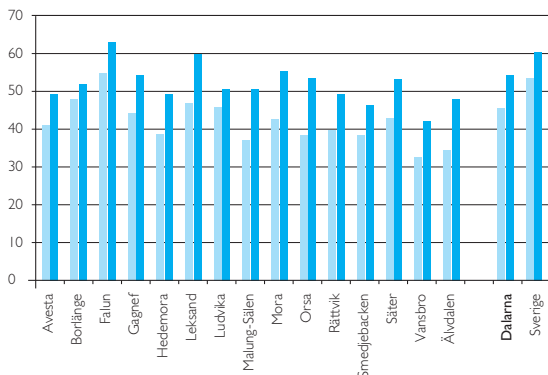

Här ställs de vanligaste arbetsåldrarna i relation till de åldrar som oftast finns i verksamheter som finansieras av kommunalskatt. Höga staplar visar god försörjning.

VARIFRÅN KOMMER STUDENTERNA TILL
HÖGSKOLAN DALARNA? HÖSTTERMINEN 2010

	Andel (%)	Antal
Dalarnas län	27,1	537
Annat land	26,2	520
Stockholms län	9,7	193
Gävleborgs län	7,0	139
Västra Götalands län	5,6	112
Uppsala län	4,3	85
Västmanlands län	3,3	65
Skåne län	3,0	60
Östergötlands län	1,7	33
Värmlands län	1,6	32
Örebro län	1,6	32
Södermanlands län	1,6	31
Jönköpings län	1,3	25
Västernorrlands län	1,0	20
Norrbottens län	1,0	19
Kalmar län	0,8	16
Jämtlands län	0,7	14
Västerbottens län	0,7	14
Gotlands län	0,7	13
Hallands län	0,5	10
Kronobergs län	0,4	7
Blekinge län	0,3	6
Summa	100	1 983

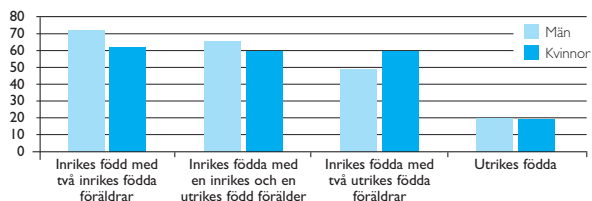
ANDELAR AV BEFOLKNINGEN 25-64 ÅR
 MED GYMNASIEUTBILDNING 2009

 Män
 Kvinnor

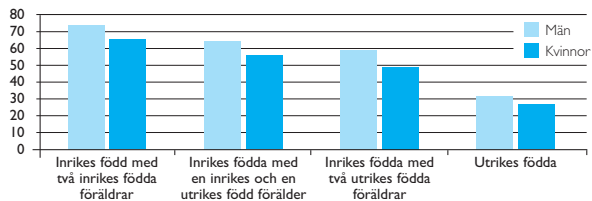
Skillnaden mellan könen och mellan kommunerna är betydligt större än skillnaden i stort mellan Dalarna och riksvärdet.

	Andel invånare (%), 20 år, med behörighet till högskola	Förändr sedan året före	Övergång till högskolan (%) inom 3 år efter avslutad utbildning i gymn. 2007
Avesta	63	-3	45
Borlänge	58	-3	43
Falun	72	2	40
Gagnef	69	-1	33
Hedemora	54	-5	40
Leksand	75	7	36
Ludvika	62	-4	38
Malung-Sälén	65	2	33
Mora	63	-5	41
Orsa	75	23	41
Rättvik	62	-5	37
Smedjebacken	63	7	39
Säter	61	-4	45
Vansbro	73	18	31
Älvdalen	65	-3	22
Dalarna	65	1	40
Median för Sverige	64	1	37

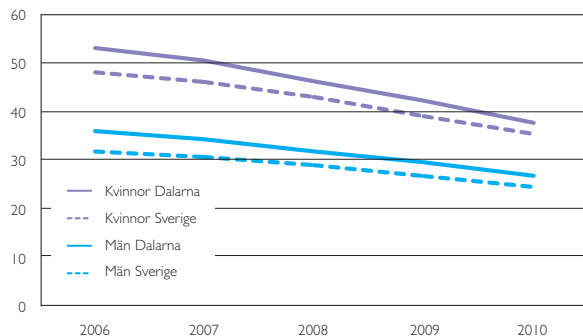
DALARNA – ANDEL (%) MED HÖGSKOLEBEHÖRIGHET EFTER KÖN OCH UTLÄNDSK BAKGRUND

SVERIGE – ANDEL (%) MED HÖGSKOLEBEHÖRIGHET EFTER KÖN OCH UTLÄNDSK BAKGRUND

OHÄLSOTAL (DAGAR PER ÅR) I DALARNA OCH SVERIGE

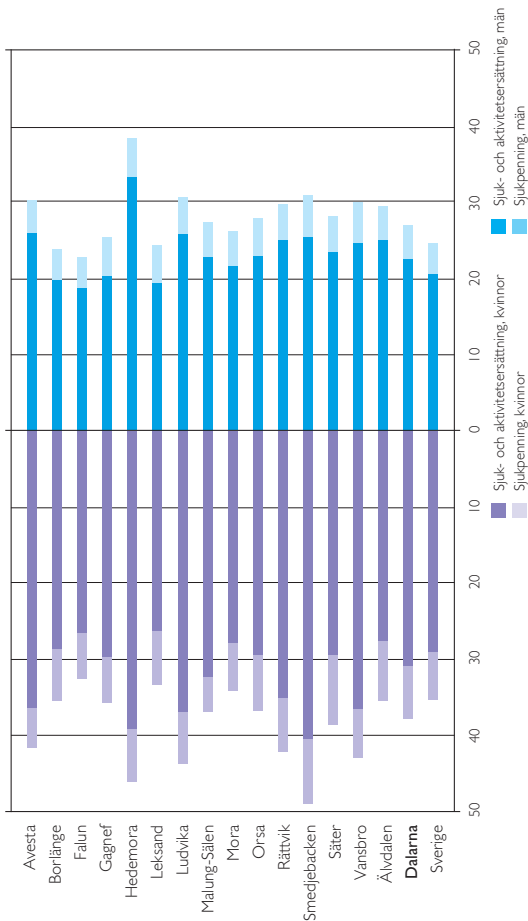

Hälso- och sjukvård

	2010	2009
Läkarbesök		
Primärvård	376 000	390 500
Somatisk vård	277 500	279 900
Vuxenpsykiatri	19 000	17 500
Barn- och ungdomspsykiatri	2 500	2 200
Besök hos andra yrkesgrupper		
Primärvård	783 500	843 000
Somatisk vård	195 700	189 600
Vuxenpsykiatri	89 400	93 800
Barn- och ungdomspsykiatri	16 700	16 400
Telefonrådgiv. och recept i primärvård	764 800	847 400
Dagsjukvårdande behandlingar	46 300	39 000
Vårdtillfällen		
Somatisk vård	48 800	47 100
Psykiatrisk vård	2 200	2 300
Vårdtid i dagar		
Somatisk vård	249 000	231 400
Psykiatrisk vård	47 600	47 300

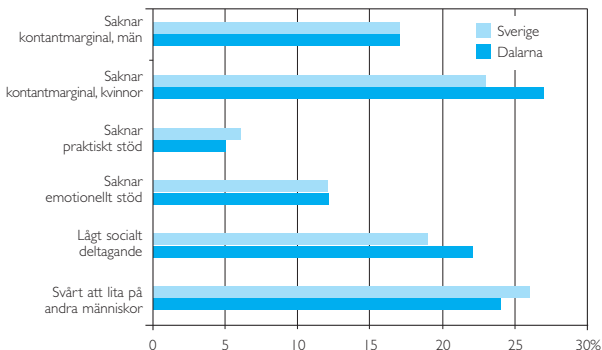
OHÄLSOTAL (DAGAR PER ÅR) I KOMMUNERNA UPPDELAT PÅ KÖN OCH TYP AV ERSÄTTNING

Beräkningen utgår ifrån antalet sjukfallsdagar och antalet nybeviljade fall av sjuk- och aktivitetsersättning.

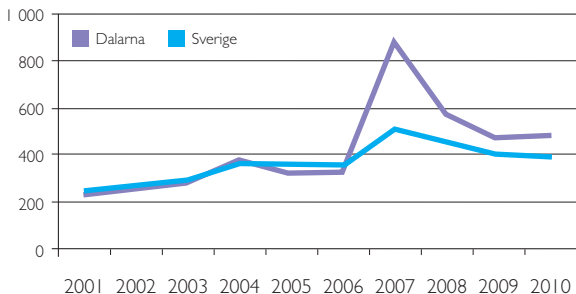
ANDELEN AV BEFOLKNINGEN I DALARNA OCH I SVERIGE SOM ANGER AVSAKNAD AV OLIKA RESURSER SOM SKYDDAR MOT STRESS OCH BELASTNING ÅR 2010

Kronisk stress och för lite återhämtning är en viktig orsak till nedsatt välbefinnande vilket i förlängningen leder till sjukdom och för tidig död. Stress ökar risken för att utveckla t.ex. hjärt- kärlsjukdom och demens. Därtill kan kronisk stress påverka våra levnadsvanor så att vi t.ex. äter och sover sämre, rör oss mindre och använder alkohol oftare.

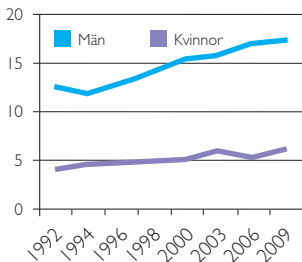
KLAMYDIAFÖREKOMST

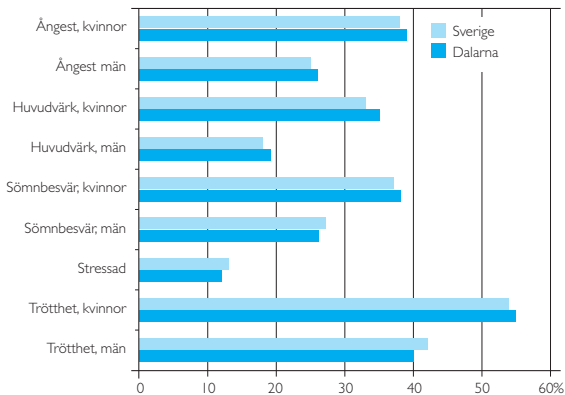
Antal diagnostiserade fall av klamydia per 100 000 invånare och år, Dalarna och Sverige, 2001-2010 (Smittskyddsinstitutet).

RISKBRUK ALKOHOL

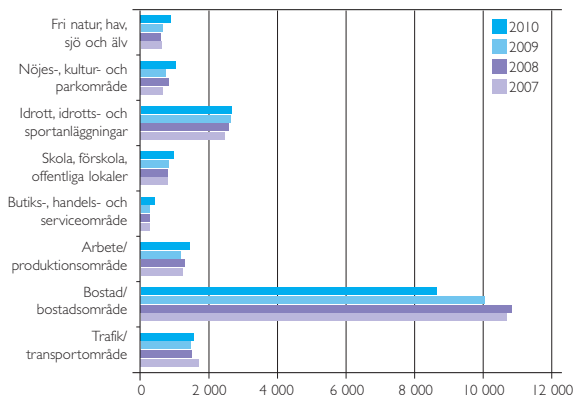
Andel (procent) 20-64-åringar i Dalarna med riskbruk av alkohol, män > 150g/vecka, kvinnor > 110g/vecka. (Granvik 2010).

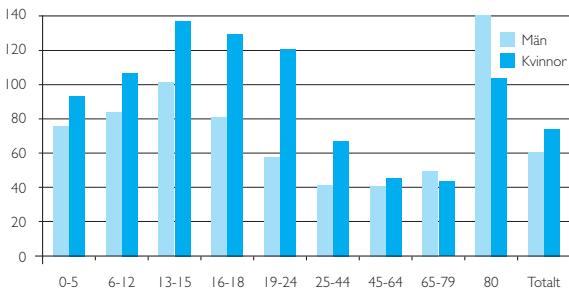
ANDEL AV BEFOLKNINGEN I DALARNA SOM ANGER
FÖREKOMST AV STRESSRELATERADE SYMPTOM 2010

VÅRD PÅ AKUTMOTTAGNINGAR

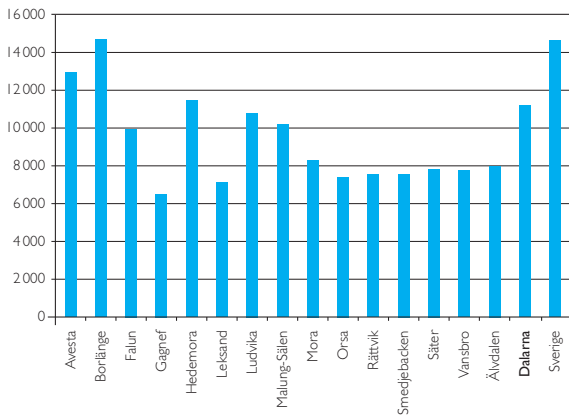
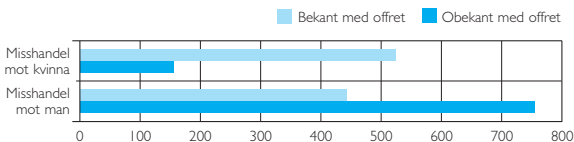
Antal länsinvånare åren 2007-2010 som sökt vård för skador på Dalarnas akutmottagningar, grupperade utifrån var skadan inträffat.

ANTAL SKADADE PER 1 000 LÄNSINVÅNARE OCH ÅLDERSGRUPPER SOM SÖKT VÅRD PÅ LÄNETS AKUTMOTTAGNINGAR ÅR 2010

ANTAL BROTT PER 100 000 INVÅNARE

ANMÄLDA MISSHANDELSBROTT I DALARNA 2009,
MOT VUXNA (>18 ÅR)

UTFALL I KOMMUNVALEN 2010

Översta raden för varje kommun visar %-fördelningen av rösterna, och rad två visar dess förändring sedan valet 2006. Raderna tre och fyra visar samma sak för mandatfördelningen.

M = Moderata samlingspartiet

C = Centerpartiet

FP = Folkpartiet liberalerna

KD = Kristdemokraterna

MP = Miljöpartiet de gröna

S = Socialdemokraterna

V = Vänsterpartiet

SD = Sverigedemokraterna

	M	C	FP	KD	MP	S	V	SD	Övr	Sum
Avesta	23	8	5	3	4	44	5	4	4	100
	-1	-2	0	0	0	2	-2	2	1	0
	9	3	2	1	2	18	2	2	2	41
	0	-1	0	0	0	1	-1	1	0	0
Borlänge	18	7	4	3	4	39	8	11	6	100
	2	-1	-2	-1	0	-6	1	7	0	0
	11	4	2	2	2	24	5	7	4	61
	0	-1	-2	0	0	-4	1	5	1	0
Falun	24	8	4	4	7	37	5	4	7	100
	4	-3	-1	-1	2	1	0	3	-5	0
	15	5	2	2	4	23	4	2	4	61
	3	-2	-2	-1	0	0	1	2	-1	0
Gagnef	14	33	3	5	5	35	1	4	0	100
	4	-9	0	-1	3	1	0	3	-1	0
	5	12	1	2	2	12	0	1	0	35
	1	-3	0	0	1	0	0	1	0	0
Hedemora	17	19	2	3	6	34	5	6	8	100
	2	0	-1	-2	1	-7	-2	4	5	0
	7	8	1	1	2	14	2	3	3	41
	1	0	0	-1	0	-3	-1	2	2	0
Leksand	18	22	5	16	6	23	3	2	5	100
	4	-9	-1	3	3	-2	-3	1	4	0
	9	11	2	8	3	11	2	1	2	49
	2	-4	-1	1	1	-1	-1	1	2	0
Ludvika	19	5	4	2	5	47	7	5	6	100
	4	-1	0	-1	2	-3	-1	3	-3	0
	9	2	2	0	2	22	4	2	2	45
	2	-1	1	-1	1	-2	0	2	-2	0

Fortsättning på nästa sida

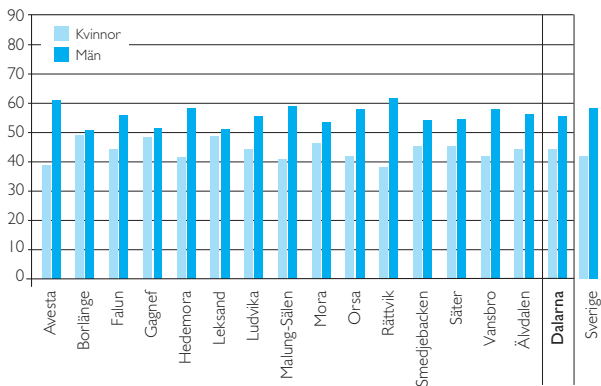
Fortsättning från föregående sida.

	M	C	FP	KD	MP	S	V	SD	Övr	Sum
Malung-Sälen	24	9	7	1	2	36	11	2	8	100
	2	-3	1	-2	1	4	-4	1	0	0
	9	3	3	0	0	15	5	0	3	38
	0	-2	0	-1	0	1	-1	0	0	-3
Mora	14	27	3	4	4	31	4	3	10	100
	1	-5	-1	-1	1	3	-1	2	1	0
	6	11	1	2	2	12	2	1	4	41
	1	-2	-1	0	1	0	0	1	0	0
Orsa	8	30	3	5	5	37	5	7	0	100
	-3	5	0	-1	1	-5	0	3	0	0
	2	9	1	2	2	11	2	2	0	31
	-1	1	0	0	1	-2	0	1	0	0
Rättvik	15	26	5	3	4	38	4	3	2	100
	3	-7	-4	0	1	5	1	1	0	0
	6	10	2	1	2	14	2	1	1	39
	1	-3	-2	0	1	1	1	1	0	0
Smedjebacken	15	9	3	1	4	60	4	4	0	100
	2	-3	-2	-1	0	2	-1	3	-1	0
	5	3	1	0	2	22	1	1	0	35
	0	-1	0	-1	1	1	-1	1	0	0
Säter	16	20	6	3	4	43	4	4	0	100
	1	-3	-1	-1	0	3	-1	2	0	0
	6	7	2	1	1	16	1	1	0	35
	1	-1	-1	-1	0	2	-1	1	0	0
Vansbro	7	27	2	10	1	31	10	0	12	100
	-1	5	-1	-10	0	2	0	-1	7	0
	2	9	1	3	0	10	3	0	3	31
	-1	1	0	-4	0	-1	-1	0	0	-6
Älvdalen	16	20	3	4	4	38	1	3	11	100
	6	2	-4	1	1	-3	-1	2	-3	0
	6	7	1	1	1	14	0	0	4	34
	2	1	-2	0	0	-1	0	0	-1	-1
LANDSTINGET	22	10	5	4	5	39	5	5	5	100
	3	-3	-1	-2	1	1	-1	3	-1	0
	18	8	4	4	4	33	5	4	3	83
	0	-3	-1	-1	1	0	0	4	0	0

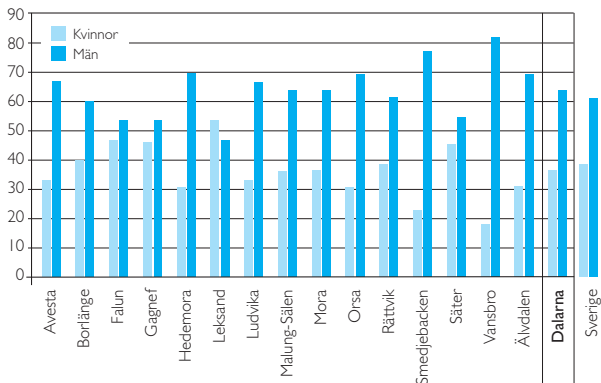
UTFALL I KOMMUNVALEN 2010

	Antal mandat			Valdeltagandet i %	
	totalt	därav kvinnor	förändring sedan 2006	totalt	förändring sedan 2006
Avesta	41	16	-5	82	3
Borlänge	61	28	1	82	4
Falun	61	27	3	83	3
Gagnef	35	17	3	84	4
Hedemora	41	18	-2	79	3
Leksand	49	23	-2	83	2
Ludvika	45	19	2	80	3
Malung-Sälen	38	16	-1	80	0
Mora	41	19	2	79	4
Orsa	31	13	-2	81	4
Rättvik	39	14	0	80	2
Smedjebacken	35	16	2	83	4
Säter	35	16	0	81	2
Vansbro	31	13	-2	81	2
Älvdalen	34	15	2	78	3
LANDSTINGET	83	37	uppg. saknas	81	3

KOMMUNFULLMÄKTIGES SAMMANSÄTTNING 2010 (%-fördelning)

KOMMUNSTYRELSENS SAMMANSÄTTNING 2010 (%-fördelning)

WWW.DALARNA.SE

På www.dalarna.se hittar du nyttig information om Dalarna. Läs bland annat om jobb, studier och bostäder. Du kan även läsa ett antal bloggar som handlar om allt från mode och varumärken till smultronställen och det vardagliga livet på landet.

The screenshot shows the website interface with a navigation menu at the top: **RESEHÄLL**, **SPÅRTER**, **JOBB & STUDIER**, **BOSTÄDER**, **FÖRTA HIT**, **HUR DEN LÄGRT**, and **TURISM**. The main content area features a background image of a wooden surface with dark stains. Promotional banners include:

- JENNY BAPP ÖLAND** kläder & surdegar
- Vässa skidformen redan nu**
- TRÄFFA KERSTIN, ÖÖRAD** Träffa Dalarna 10-11 september
- HUS till salu**

At the bottom, there is a footer with logos for **Landskapet Dalarna**, **REGION DALARNA**, **NORKAT**, and a contact link: **Kontakta oss: info@dalarna.se**. A small logo of a cow is also visible.

LÄNSSTYRELSEN I DALARNA

Länsstyrelsen ansvarar för att beslut från riksdagen och regeringen genomförs i länet. Myndigheten är också ett viktigt serviceorgan för invånare och företag i länet. Länsstyrelsens uppdrag är att arbeta för en utveckling där miljö, tillväxt och goda levnadsvillkor går hand i hand, alltså en hållbar utveckling i länet. Rollen som samordnare och utvecklare i länet är viktig.

Bland Länsstyrelsens verksamhetsområden finns djurskydd, regional tillväxt, företagsstöd, hållbar samhällsplanering, energi och klimat, kulturmiljö, skydd mot olyckor och krisberedskap, naturvård, miljöskydd, lantbruk, landsbygdsutveckling, jämställdhet och integration.

Chef för Länsstyrelsen Dalarna är sedan 2007 landshövding Maria Norrfalk.

LÄNSSTYRELSEN
DALARNAS LÄN

Länsstyrelsen i Dalarnas län

791 84 Falun

Tfn 023-810 00

E-post dalarna@lansstyrelsen.se

www.lansstyrelsen.se/dalarna

LANDSTINGET DALARNA

Landstinget har två huvuduppgifter: hälso- och sjukvård och regional utveckling. Den främsta arbetsuppgiften är hälso- och sjukvård: primärvård, sjukhusvård och insatser för bättre folkhälsa. Folk tandvård och stöd till vissa handikappgrupper är andra ansvarsområden. Landstinget anordnar gymnasial- och vuxenutbildning inom naturbruk, musik och dans, samt ansvarar för tre folkhögskolor. Landstinget bidrar till länets utveckling med insatser inom bl.a. kultur och stöd till folkrörelser.

Landstinget styrs av landstingsfullmäktige med 83 ledamöter.

Landstinget
DALARNA

Landstinget Dalarna

Box 712, 791 29 Falun

Tfn 023-49 00 00, fax 023-49 02 20

E-post landstinget.dalarna@ltdalarna.se

www.ltdalarna.se

HÖGSKOLAN DALARNA

Högskolan Dalarna startade 1977. I dag finns ca 18 000 studenter och Högskolan är en av de ledande i landet när det gäller nätbaserad undervisning.

Verksamhetens bas finns i Borlänge och Falun, men tack vare undervisning på nätet finns studenter på många orter runt om i världen.

Huvuddelen av forskningen koncentreras till åtta forskningsområden; energiomställning och samhällsprocesser; hälsa, livskvalitet, välfärd, lärande och socialiseringsprocesser; mikrodataanalys och e-infrastruktur; regionala förändringsprocesser samt stålformning och ytteknik.

Området Nästa Generations Lärande (NGL), där Högskolan redan idag ligger långt framme med sin stora andel nätbaserad utbildning, ska följas upp med en kraftfull forskningssatsning för att befästa en nationellt ledande ställning. I fokus står pedagogisk förnyelse med hjälp av en teknisk välutvecklad lärmiljö.

Därutöver finns två s.k. etableringsområden, Världsarvets världar och Visuell kultur. Från och med 2012 gäller en ny forskningsstrategi med sex nya forskningsområden.

HÖGSKOLAN
DALARNA

Högskolan Dalarna

791 88 Falun

Röda vägen 3, 781 81 Borlänge

Tfn 023-77 80 00

E-post registrator@du.se

www.du.se

REGION DALARNA

Region Dalarna har bildats av Dalarnas kommuner och landsting och leds av en styrelse med länets ledande politiker. Region Dalarnas uppgift är att ansvara för det regionala utvecklingsarbetet, däribland besluta om finansiering av regionala projekt.

I uppgiften ingår kompetensförsörjning, ökad inflyttning, besöksnäring, kunskapsutveckling inom socialtjänsten, ungdomssatsningar, internationella kontakter. Arbetet handlar också om att i samspel med andra aktörer i Dalarna främja näringslivets utveckling och tillväxt.

Region Dalarna ansvarar för den regionala planeringen av vägar, järnvägar, flyg och kollektivtrafik. Antagningen till gymnasieskolan och utlåning av läromedel är ytterligare arbetsområden.

REGION DALARNA

Region Dalarna

Myntgatan 2, 791 51 Falun

Tfn 023-77 70 00, fax 023-77 70 01

E-post info@regiondalarna.se

www.regiondalarna.se

AVSTÅNDSTABELL I KM

Avesta	108	58	79	67	144	150	339	19	301	100	85	193	149	163	112	72	257	268	35	149	187
Björbo	108	50	29	61	50	110	288	89	250	50	48	85	109	123	72	61	149	217	73	41	147
Borlänge	58	50	21	19	106	102	291	39	253	42	47	135	101	115	64	60	199	220	23	91	139
Djurås	79	29	21	32	79	81	270	60	232	21	68	114	80	94	43	81	178	199	44	70	118
Falun	67	61	19	32	125	83	272	48	234	53	66	146	82	96	45	79	168	201	42	102	120
Fredriksberg	144	50	106	79	125	160	300	125	262	100	59	97	127	141	122	72	161	229	109	53	165
Furudal	150	110	102	81	83	160	240	131	202	60	149	118	50	36	38	162	136	169	125	124	88
Grövelsjön	339	288	291	270	272	300	240	320	38	249	336	203	190	204	227	351	139	71	314	247	152
Hedemora	19	89	39	60	48	125	131	320	282	81	66	174	140	154	93	53	238	249	16	130	168
Idre	301	250	253	232	234	262	202	38	282	211	298	165	152	166	189	311	101	33	276	209	114
Leksand	100	50	42	21	53	100	60	249	81	211	89	100	59	73	22	102	145	178	65	55	97
Ludvika	85	48	47	68	66	59	149	336	66	298	89	133	148	162	111	13	197	265	50	89	186
Malung	193	85	135	114	146	97	118	203	174	165	100	133	68	82	105	146	64	132	158	44	106
Mora	149	109	101	80	82	127	50	190	140	152	59	148	68	14	37	161	86	119	124	74	38
Orsa	163	123	115	94	96	141	36	204	154	166	73	162	82	14	51	175	100	133	138	88	52
Rättvik	112	72	64	43	45	122	38	227	93	189	22	111	105	37	51	124	123	156	87	77	75
Smedjebacken	72	61	60	81	79	72	162	351	53	311	102	13	146	161	175	124	210	278	37	102	199
Sälen	257	149	199	178	168	161	136	139	238	101	145	197	64	86	100	123	210	68	122	108	45
Särna	268	217	220	199	201	229	169	71	249	33	178	265	132	119	133	156	278	68	243	176	81
Säter	35	73	23	44	42	109	125	314	16	276	65	50	158	124	138	87	37	122	243	114	162
Vansbro	149	41	91	70	102	53	124	247	130	209	55	89	44	74	88	77	102	108	176	114	112
Älvdalen	187	147	139	118	120	165	88	152	168	114	97	186	106	38	52	75	199	45	81	162	112

ANVÄNDBARA TELEFONNUMMER OCH WEBBADRESSER

KOMMUNER

Avesta	0225-64 50 00	www.avesta.se
Borlänge	0243-740 00	www.borlange.se
Falun	023-830 00	www.falun.se
Gagnef	0241-151 00	www.gagnef.se
Hedemora	0225-340 00	www.hedemora.se
Leksand	0247-800 00	www.leksand.se
Ludvika	0240-860 00	www.ludvika.se
Malung-Sälén	0280-181 00	www.malung-salen.se
Mora	0250-260 00	www.mora.se
Orsa	0250-55 21 00	www.orsa.se
Rättvik	0248-700 00	www.rattvik.se
Smedjebacken	0240-66 00 00	www.smedjebacken.se
Säter	0225-550 00	www.sater.se
Vansbro	0281-750 00	www.vansbro.se
Älvdalen	0251-800 00	www.alvdalen.se

ÖVRIGA

Almi Företagspartner	0243-737 00	www.dalarna.almi.se
Arbetsförmedlingen	0771-60 00 00	www.arbetsformedlingen.se
Dalarnas forskningsråd	023-70 91 00	www.dfr.se
Dalatrafik	0771-95 95 95	www.dalatrafik.se
Försäkringskassan	0771-524 020	www.fk.se
Högskolan Dalarna	023-77 80 00	www.du.se
Landstinget Dalarna	023-49 00 00	www.ltdalarna.se
Lantmäteriet	023-70 45 00	www.lantmateriet.se
Länsstyrelsen Dalarna	023-810 00	www.lansstyrelsen.se/dalarna
Region Dalarna	023-77 70 00	www.regiondalarna.se
Skogsstyrelsen	0270-730 00	www.svo.se
Visit Dalarna	023-640 04	www.dalarna.se/turism
Polisen Dalarna	11414	www.polisen.se
Trafikverket	0771-921 921	www.trafikverket.se
Transportstyrelsen	0771-503 503	www.transportstyrelsen.se

Midsommarfirande i Dalarna. Foto: Lasse Arvidsson.

DALARNAS LANDSKAPSSYMBOLER:

Landskapsblomma: Ängsklocka/blåklocka

Landskapsdjur: Berguv

Landskapssvamp: Sandsopp

Landskapsfisk: Elritsa

Landskapsinsekt: Violettkantad guldvinge

Landskapsmossa: Smal näckmossa

Landskapsgrundämne: Koppar

Landskapsäpple: Tunaäpplet

Region Dalarna

Landstinget Dalarna

Länsstyrelsen Dalarna

Arbetsförmedlingen

Högskolan Dalarna

